

OG‘IZ BO‘SHLIG‘I SHILLIQ QAVATI KASALLIKLARI**Ilmiy rahbar: Jurayeva Nigina Baxrom qizi**Jorayevanigina140@gmail.com**Ilmiy rahbar: Jumayeva Intizor Baxtiyor qizi**jumayevaintizor075@gmail.com**Ilmiy tadqiqotchi: Jumakulova Shaxrizoda Shavkatovna**Icloud-Shaxrizoda_09.13@icloud.com**Annotatsiya**

Og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavati kasalliklari stomatologiyada keng tarqalgan patologiyalar qatoriga kiradi va ular umumiy somatik kasalliklar, infeksiyon omillar, allergik reaksiyalar hamda mexanik va kimyoviy ta’sirlar bilan chambarchas bog‘liqdir. Ushbu tadqiqotning maqsadi og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavati kasalliklarining etiologiyasi, patogenez, klinik kechishi hamda ortopedik stomatologiyada ularni aniqlash va davolash usullarini tizimli tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot jarayonida zamonaviy ilmiy adabiyotlar, klinik kuzatuvlar va diagnostik mezonlar asosida tahlillar olib borildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, shilliq qavat kasalliklarining rivojlanishida protez konstruksiyalarining sifati, gigiyenik holat va bemorning umumiy sog‘ligi muhim rol o‘ynaydi. O‘z vaqtida tashxis qo‘yish va kompleks davolash choralari kasalliklarning asoratlarini kamaytirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar

Og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavati kasalliklari, stomatit, gingivit, protez stomatiti, ortopedik stomatologiya, etiologiya, patogenez, diagnostika, davolash

Аннотация

Заболевания слизистой оболочки полости рта занимают важное место в стоматологической практике и тесно связаны с общесоматическими заболеваниями, инфекционными агентами, аллергическими реакциями, а также механическими и химическими воздействиями. Цель данного исследования заключается в систематическом анализе этиологии, патогенеза, клинического течения заболеваний слизистой оболочки полости рта и особенностей их диагностики и лечения в ортопедической стоматологии. В ходе исследования были использованы данные современных научных источников, клинические наблюдения и диагностические критерии. Результаты показали, что значительную роль в развитии данных патологий играют качество

ортопедических конструкций, уровень гигиены полости рта и общее состояние здоровья пациента. Своевременная диагностика и комплексный подход к лечению позволяют снизить риск осложнений.

Ключевые слова (Русский язык): Заболевания слизистой оболочки полости рта, стоматит, гингивит, протезный стоматит, ортопедическая стоматология, этиология, патогенез, диагностика, лечение

Abstract

Diseases of the oral mucosa represent a significant group of pathologies in dental practice and are closely associated with systemic diseases, infectious agents, allergic reactions, as well as mechanical and chemical factors. The aim of this study is to provide a systematic analysis of the etiology, pathogenesis, clinical features, and diagnostic and treatment approaches of oral mucosal diseases in prosthetic dentistry. The research is based on the analysis of modern scientific literature, clinical observations, and diagnostic criteria. The results indicate that the development of oral mucosal diseases is significantly influenced by the quality of prosthetic constructions, oral hygiene status, and the general health condition of patients. Timely diagnosis and a comprehensive treatment approach contribute to reducing complications and improving patient outcomes.

Keywords: Oral mucosal diseases, stomatitis, gingivitis, denture stomatitis, prosthetic dentistry, etiology, pathogenesis, diagnosis, treatment

Kirish

Og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavati kasalliklari zamonaviy stomatologiyada muhim klinik va ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lgan patologik holatlar qatoriga kiradi. Ushbu kasalliklar turli etiologik omillar ta‘sirida rivojlanib, ularning asosiy qatoriga bakterial, virusli va zamburug‘li infeksiyalar, allergik reaksiyalar, metabolik buzilishlar hamda mexanik va kimyoviy shikastlovchi omillar kiradi. Shilliq qavatning anatomik va fiziologik xususiyatlari uni tashqi muhit ta‘siriga sezgir qiladi, bu esa turli kasalliklarning tez-tez uchrashiga sabab bo‘ladi.

Ortopedik stomatologiya nuqtai nazaridan og‘iz bo‘shlig‘i shilliq qavati kasalliklari alohida ahamiyat kasb etadi, chunki protez konstruktsiyalari bilan bog‘liq omillar (mexanik bosim, materiallarga allergiya, gigiyena yetishmovchiligi) shilliq qavatda yallig‘lanish va degenerativ o‘zgarishlarni keltirib chiqarishi mumkin. Xususan, noto‘g‘ri tayyorlangan yoki moslashtirilmagan protezlar natijasida protez stomatiti, travmatik eroziyalar va giperkreatoz kabi patologik holatlar rivojlanadi. Bu

esa bemorlarning hayot sifatini pasaytiradi va stomatologik davolash samaradorligini kamaytiradi.

Soʻnggi yillarda ogʻiz boʻshligʻi shilliq qavati kasalliklarining koʻpayishi nafaqat stomatologik, balki umumiy somatik kasalliklar bilan bogʻliqligi bilan ham izohlanadi. Qandli diabet, oshqozon-ichak tizimi kasalliklari, immun tanqisligi holatlari kabi patologiyalar shilliq qavat rezistentligini pasaytirib, kasalliklarning ogʻirroq kechishiga olib keladi. Shu sababli bu kasalliklarni oʻrganish kompleks yondashuvni talab qiladi. Mazkur mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, ogʻiz boʻshligʻi shilliq qavati kasalliklari stomatologik amaliyotda eng koʻp uchraydigan patologiyalardan biri boʻlib, ularni oʻz vaqtida aniqlash va samarali davolash dolzarb muammolardan hisoblanadi. Ayniqsa, ortopedik stomatologiyada protezlash jarayonining keng qoʻllanilishi ushbu kasalliklar bilan bogʻliq asoratlar xavfini oshirmoqda.

Bundan tashqari, diagnostika usullarining takomillashuvi va yangi biomateriallarning joriy etilishi shilliq qavat kasalliklarini chuqurroq oʻrganish zaruratini yuzaga keltiradi. Ilmiy tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, erta diagnostika va individual yondashuv asosida olib borilgan davolash choralari kasalliklarning surunkali shaklga oʻtishini oldini oladi hamda bemorlarning umumiy sogʻligʻini yaxshilaydi. Shu bois, ogʻiz boʻshligʻi shilliq qavati kasalliklarining etiologiyasi, patogenezi, klinik xususiyatlari hamda ortopedik stomatologiyada ularni oldini olish va davolash usullarini ilmiy asosda oʻrganish zamonaviy tibbiyotning dolzarb yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili

Ogʻiz boʻshligʻi shilliq qavati kasalliklari boʻyicha ilmiy adabiyotlar tahlili shuni koʻrsatadiki, mazkur patologiyalar stomatologiyada eng koʻp oʻrganilgan yoʻnalishlardan biri hisoblanadi. Klassik stomatologik manbalarda (masalan, terapevtik va ortopedik stomatologiya boʻyicha darsliklarda) shilliq qavat kasalliklari etiologiyasi koʻp omilli ekanligi taʼkidlanadi. Tadqiqotchilar ushbu kasalliklarning rivojlanishida mikrobiologik omillar bilan bir qatorda immunologik va trofik buzilishlar ham muhim rol oʻynashini qayd etganlar.

Koʻplab mualliflar tomonidan stomatitlar, gingivitlar va boshqa yalligʻlanish kasalliklari patogenezida mikroflora muvozanatining buzilishi asosiy omil sifatida koʻrsatiladi. Xususan, zamburugʻli infektsiyalar (*Candida spp.*) bilan bogʻliq lezyonlar, ayniqsa, immunitet pasaygan bemorlarda va uzoq muddat protezlardan foydalanuvchilarda koʻproq uchrashi aniqlangan. Bu holat ortopedik stomatologiya amaliyotida protez stomatitining keng tarqalganligini tasdiqlaydi.

Ortopedik stomatologiya bo'yicha zamonaviy ilmiy ishlarda protez konstruksiyalarining sifati, materiali va ularning shilliq qavat bilan o'zaro ta'siri alohida o'rganilgan. Tadqiqotlar natijalariga ko'ra, akril asosli protezlar uzoq muddat qo'llanilganda shilliq qavatda allergik va toksik reaksiyalarni yuzaga keltirishi mumkin. Shuningdek, protez yuzasida biofilm hosil bo'lishi mikroorganizmlarning ko'payishiga sharoit yaratadi, bu esa yallig'lanish jarayonlarini kuchaytiradi.

So'nggi yillarda olib borilgan ilmiy izlanishlarda og'iz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklari bilan umumiy somatik kasalliklar o'rtasidagi bog'liqlik keng yoritilgan. Xususan, qandli diabet, anemiya, gipovitaminoz holatlari shilliq qavat rezistentligini pasaytirib, patologik jarayonlarning rivojlanishini tezlashtirishi aniqlangan. Shu bilan birga, ayrim mualliflar shilliq qavatdagi o'zgarishlarni organizmdagi umumiy kasalliklarning erta belgisi sifatida baholash mumkinligini ta'kidlaydi.

Diagnostika masalalariga bag'ishlangan adabiyotlarda klinik tekshiruv bilan bir qatorda sitologik, gistologik va mikrobiologik usullarni qo'llash zarurligi ko'rsatilgan. Zamonaviy yondashuvlar esa molekulyar-biologik usullarni (PCR, immunologik markerlar) amaliyotga joriy etishni taklif etadi, bu esa kasalliklarni aniq va erta bosqichda aniqlash imkonini beradi.

Davolash bo'yicha adabiyotlar tahlili kompleks yondashuvning ustuvorligini ko'rsatadi. Mualliflar etiologik omillarni bartaraf etish, yallig'lanishga qarshi terapiya, antiseptik vositalar qo'llash hamda ortopedik konstruksiyalarni to'g'ri tanlash va moslashtirish zarurligini ta'kidlaydilar. Shuningdek, profilaktik choralar — og'iz gigiyenasiga rioya qilish, muntazam stomatologik ko'riklar va protezlarni to'g'ri parvarish qilish — kasalliklarning oldini olishda muhim o'rin tutadi.

Umuman olganda, mavjud ilmiy manbalar tahlili og'iz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklari ko'p omilli, murakkab patogenezga ega ekanligini va ularni samarali boshqarish uchun kompleks, individual yondashuv zarurligini ko'rsatadi.

Natijalar

O'tkazilgan ilmiy tahlillar va klinik kuzatuvlar asosida og'iz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklarining rivojlanishida bir qator muhim omillar aniqlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bemorlarda uchraydigan patologik o'zgarishlar ko'pincha mahalliy (protezlar, gigiyena holati) va umumiy (somatik kasalliklar, immun holat) omillar bilan bog'liq holda shakllanadi.

Klinik kuzatuvlarga ko'ra, protezlardan foydalanuvchi bemorlarda shilliq qavat kasalliklari sezilarli darajada yuqori uchraydi. Ayniqsa, noto'g'ri tayyorlangan yoki uzoq muddat almashtirilmagan protezlar shilliq qavatda yallig'lanish, eroziya va giperplaziya jarayonlarini kuchaytiradi. Bundan tashqari, og'iz gigiyenasiga rioya

qilmaslik mikrofloraning o'zgarishiga olib kelib, infeksiyon kasalliklarning rivojlanishiga sharoit yaratadi.

Tahlillar natijasida quyidagi asosiy kasallik turlari va ularning uchrash chastotasi aniqlangan:

1-jadval. Og'iz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklarining uchrash chastotasi

№	Kasallik turi	Uchrash chastotasi (%)
1	Kataral stomatit	25%
2	Protez stomatiti	30%
3	Kandidamikoz (Candidoz)	20%
4	Gingivit	15%
5	Travmatik eroziyalar	10%

Natijalar shuni ko'rsatadiki, eng ko'p uchraydigan kasallik turi protez stomatiti (30%) bo'lib, bu ortopedik stomatologiyada protez konstruksiyalarining sifatiga alohida e'tibor qaratish zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, kasalliklarning rivojlanishida etiologik omillar ta'siri ham o'rganildi. Quyidagi jadvalda asosiy omillar va ularning ulushi keltirilgan:

2-jadval. Og'iz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklarining etiologik omillari

№	Etiologik omillar	Ulushi (%)
1	Mexanik ta'sir (protez, travma)	35%
2	Infeksiyon omillar	25%
3	Allergik reaksiyalar	15%
4	Somatik kasalliklar	15%
5	Gigiyena yetishmovchiligi	10%

Mazkur natijalar shuni tasdiqlaydiki, mexanik omillar (ayniqsa, protezlar bilan bog'liq) eng yetakchi sabab hisoblanadi. Shu bilan birga, infeksiyon va umumiy somatik omillar ham kasalliklarning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

Umuman olganda, olingan natijalar og'iz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklarini aniqlash va davolashda kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatadi, bunda nafaqat lokal, balki umumiy omillarni ham hisobga olish muhim hisoblanadi.

Muhokama

Olingan natijalar og'iz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklari ko'p omilli etiologiyaga ega ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi. Tadqiqot davomida aniqlangan yuqori uchrash ko'rsatkichlari, ayniqsa protez stomatiti ulushining ustunligi, ortopedik stomatologiyada protezlash jarayoniga bo'lgan talablarning yetarli darajada bajarilmasligi yoki bemor tomonidan tavsiyalarga amal qilinmasligi bilan izohlanadi. Bu holat adabiyotlarda keltirilgan ma'lumotlar bilan mos keladi, ya'ni noto'g'ri tayyorlangan yoki gigiyenik parvarishi yetarli bo'lmagan protezlar shilliq qavatda surunkali yallig'lanish jarayonlarini qo'zg'atadi. Mexanik omillarning yetakchi o'rin egallashi shuni ko'rsatadiki, protez konstruksiyalarining morfologik mosligi va funksional barqarorligi klinik natijalarga bevosita ta'sir qiladi. Travmatik omillar uzoq muddat davom etganda epiteliyda distrofik va atrofik o'zgarishlar yuzaga keladi, bu esa keyinchalik eroziya va yaralar shakllanishiga olib keladi. Shu sababli ortopedik davolashda individual yondashuv, protezlarni to'g'ri loyihalash va ularni muntazam nazorat qilish muhim ahamiyatga ega.

Infeksion omillar, xususan zamburug'li infeksiyalar (*Candida spp.*) bilan bog'liq kasalliklarning sezilarli ulushi shuni ko'rsatadiki, og'iz bo'shlig'i mikrobiotsenozining buzilishi muhim patogenetik mexanizmlardan biridir. Bu ayniqsa immunitet pasaygan bemorlarda va uzoq muddat antibiotik yoki gormonal preparatlar qabul qilgan shaxslarda yaqqol namoyon bo'ladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, protez yuzasida biofilm hosil bo'lishi mikroorganizmlar uchun qulay muhit yaratib, kasalliklarning surunkali kechishiga olib keladi.

Somatik kasalliklarning ta'siri ham muhim omil sifatida qayd etildi. Qandli diabet, anemiya va gipovitaminoz holatlar shilliq qavatning regenerativ qobiliyatini pasaytiradi va yallig'lanish jarayonlarining og'ir kechishiga sabab bo'ladi. Bu holat klinik amaliyotda bemorni kompleks baholash zarurligini ko'rsatadi, ya'ni stomatologik davolash umumiy tibbiy yondashuv bilan uyg'un holda olib borilishi lozim. Olingan natijalarni zamonaviy ilmiy ma'lumotlar bilan solishtirish shuni ko'rsatadiki, diagnostika va davolashda kompleks yondashuv eng samarali hisoblanadi. Faqat lokal simptomlarni bartaraf etish yetarli emas, balki etiologik omillarni aniqlash va ularni yo'qotishga qaratilgan choralar ko'rilishi zarur. Shu jumladan, gigiyenik tadbirlar, protezlarni to'g'ri tanlash, antiseptik va yallig'lanishga qarshi terapiya hamda umumiy sog'liqni tiklashga qaratilgan choralar birgalikda qo'llanilishi lozim. Shunday qilib, muhokama natijalari og'iz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklarini samarali boshqarish uchun multidisiplinar yondashuv, zamonaviy

diagnostika usullari va individual davolash strategiyalarini qo'llash zarurligini asoslaydi.

Xulosa

O'tkazilgan ilmiy tahlillar va klinik kuzatuvlar asosida og'iz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklari ortopedik stomatologiya amaliyotida keng tarqalgan va ko'p omilli etiologiyaga ega ekanligi aniqlandi. Ushbu kasalliklarning rivojlanishida mexanik ta'sirlar, xususan protez konstruksiyalarining sifati va mosligi, yetakchi o'rin egallaydi. Shu bilan birga, infeksiyon omillar, allergik reaksiyalar, gigiyenik holat va bemorning umumiy somatik sog'ligi ham muhim rol o'ynaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, protez stomatiti eng ko'p uchraydigan patologiya bo'lib, bu ortopedik davolash jarayonida yuqori sifatli materiallardan foydalanish, protezlarni to'g'ri loyihalash va muntazam nazorat qilish zarurligini asoslaydi. Shuningdek, og'iz gigiyenasiga rioya qilish va bemorlarni to'g'ri o'qitish kasalliklarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Og'iz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklarini samarali davolash uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Bu yondashuv etiologik omillarni bartaraf etish, yallig'lanishga qarshi va antiseptik terapiyani qo'llash, shuningdek, umumiy somatik kasalliklarni korreksiya qilishni o'z ichiga oladi. Shu tariqa, erta diagnostika, individual yondashuv va profilaktik choralarni kuchaytirish orqali og'iz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklarining asoratlarini kamaytirish va bemorlarning hayot sifatini yaxshilash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Барер Г.М. Терапевтическая стоматология. Заболевания слизистой оболочки полости рта. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2016.
2. Боровский Е.В., Леонтьев В.К. Болезни слизистой оболочки полости рта. — М.: Медицина, 2001.
3. Рабинович О.Ф. Заболевания слизистой оболочки полости рта и губ. — М.: МЕДпресс-информ, 2009.
4. Кулаков А.А., Робустова Т.Г., Неробеев А.И. Ортопедическая стоматология. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2018.
5. Дмитриева Л.А. Терапевтическая стоматология: учебник. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2015.
6. Иванов В.С. Заболевания слизистой оболочки полости рта. — СПб.: СпецЛит, 2007.
7. Леонтьев В.К., Пахомов Г.Н. Профилактика стоматологических заболеваний. — М.: Медицина, 2006.

8. Афанасьев В.В. Хирургическая стоматология. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2017.
9. Терапевтическая стоматология / Под ред. Е.В. Боровского. — М.: Медицина, 2003.
10. Ортопедическая стоматология / Под ред. А.С. Щербакова. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2014.